

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет охорони здоров'я, соціальної роботи та психології
Школа соціальної роботи

Кваліфікаційна робота
Освітній ступінь – бакалавр

**на тему: « Діяльність СОС Дитячі Містечка в Україні з надання
послуг сім'ям і дітям в складних життєвих обставинах в умовах
війни »**

Виконала: студентка 4-го року навчання,
Спеціальності 231 Соціальна робота
Середжимова Марія Ігорівна

Керівник Дума Лілія Петрівна,
Старша викладачка кафедри, магістр соціальної роботи

Кваліфікаційна робота захищена
З оцінкою « _____ »

Київ 2026

ЗМІСТ	
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ І ДІТЯМ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	5
1.1 Поняття та ознаки сімей у складних життєвих обставинах.....	5
1.2 Соціальний супровід сімей і дітей у складних життєвих обставинах.....	9
1.3 Вплив війни на виникнення та посилення складних життєвих обставин.....	14
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	19
2.1 Час та місце проведення дослідження.....	19
2.2 Етапи проведення дослідження.....	19
2.3 Процедура проведення дослідження.....	20
2.4. Методи та інструменти дослідження.....	20
2.5 Характеристика вибірки.....	21
2.6 Етичні засади та обмеження дослідження.....	23
2.7 Концептуалізація та операціоналізація понять.....	23
РОЗДІЛ 3. ДІЯЛЬНІСТЬ СОС ДИТЯЧІ МІСТЕЧКА В УКРАЇНІ (на прикладі Центру в м. Бровари) З НАДАННЯ ПОСЛУГ СІМ'ЯМ І ДІТЯМ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	25
3.1 Основні напрями діяльності СОС Дитячі Містечка в Україні (на прикладі Центру в м. Бровари) щодо підтримки сімей і дітей.....	25
3.2 Особливості діяльності СОС Дитячі Містечка в Україні (на прикладі Центру в м. Бровари) в умовах повномасштабної війни.....	33
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41
ДОДАТКИ.....	44

ВСТУП

В умовах повномасштабної війни в Україні значно зросла кількість сімей і дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах та потребують комплексної соціальної підтримки. Внаслідок бойових дій мільйони людей були змушені залишити свої домівки, втратили стабільні джерела доходу, соціальні зв'язки та відчуття безпеки. За даними UNICEF, станом на 2026 рік понад 2,5 мільйона дітей в Україні залишаються переміщеними в наслідок війни, що становить більше третини всіх дітей у країні. Серед них близько 791 тисячі перебувають всередині України як внутрішньо переміщені особи, а майже 1,8 мільйона - як біженці за кордоном. Також зазначається, що багато дітей змушені були переміщуватися кілька разів через небезпеку та бойові дії. (UNICEF, 2026)

У сучасних умовах особливої актуальності набуває діяльність громадських та міжнародних організацій, які забезпечують соціальну, психологічну, педагогічну та гуманітарну підтримку населення. Однією з таких організацій є СОС Дитячі Містечка в Україні (м. Бровари) діяльність якої спрямована на підтримку дітей і сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, профілактику соціального сирітства та збереження дитини у біологічній родині. Після початку повномасштабної війни організація суттєво розширила напрями своєї діяльності, адаптувавши послуги до нових потреб сімей в умовах війни.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю вивчення особливостей діяльності соціальних організацій в умовах війни, а також потребою аналізу ефективних практик підтримки сімей і дітей у кризових умовах. Дослідження діяльності СОС Дитячі Містечка в Україні дає можливість проаналізувати особливості надання комплексної підтримки сім'ям і дітям та визначити основні напрями соціальної роботи в умовах повномасштабної війни.

Об'єктом дослідження є діяльність СОС Дитячі Містечка в Україні.

Предметом дослідження є напрями діяльності Благодійної організації «Київське обласне відділення «Благодійний фонд «СОС Дитяче Містечко» (м. Бровари) з підтримки сімей і дітей у складних життєвих обставинах та особливості їх реалізації в умовах війни.

Мета дослідження полягає у висвітленні діяльності Благодійної організації «Київське обласне відділення «Благодійний фонд «СОС Дитяче Містечко» (м. Бровари) з надання підтримки сім'ям і дітям у складних життєвих обставинах в умовах повномасштабної війни.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

1. Розкрити сутність складних життєвих обставин та основні потреби сімей і дітей в умовах війни.

2. Описати основні напрями діяльності Благодійної організації «Київське обласне відділення «Благодійний фонд «СОС Дитяче Містечко» з підтримки сімей і дітей.

3. Визначити особливості діяльності організації в умовах повномасштабної війни.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ І ДІТЯМ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ В УМОВАХ ВІЙНИ

1.1 Поняття та ознаки сімей у складних життєвих обставинах

Сім'я - це головний соціальний інститут. Важливе значення для розуміння поняття сім'ї має його нормативне закріплення у законодавстві України. Відповідно до положень Сімейного кодексу України, сім'я розглядається як первинний та основний осередок суспільства, який складають особи, що спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. При цьому подружжя визнається сім'єю навіть у випадках, коли чоловік і дружина не проживають разом з поважних причин, таких як навчання, робота чи лікування, а дитина належить до сім'ї своїх батьків незалежно від факту спільного проживання (Сімейний кодекс України, 2002). Подібне визначення також міститься у законодавстві щодо соціальної підтримки населення, а саме у Законі України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», де сім'я визначається як особи, що спільно проживають, пов'язані спільним побутом та мають взаємні права і обов'язки. Окремо підкреслюється, що права члена сім'ї може мати також одинока особа. Таким чином, законодавство України формує комплексне розуміння сім'ї як соціальної одиниці, що може існувати як у традиційній формі, так і у вигляді окремої особи, яка самотійно виконує функції сім'ї (Закон України № 1768-III від 01.06.2000).

Сьогодні наша країна переживає надзвичайно складний період через війну та економічні труднощі. Після повномасштабного вторгнення багато людей зазнали стресу, тривоги, страху. І питання надання соціальної підтримки сім'ям і дітям, які опинилися у складних життєвих

обставинах, набуває особливої актуальності. Рівень вразливості населення суттєво підвищився, багато родин були вимушені переїхати, втратили житло, соціальні зв'язки та дохід і саме в ці моменти дуже потребують нашої допомоги. Відповідно до нормативно-правових актів України, сім'ї (особи), які перебувають у складних життєвих обставинах (СЖО) - це особи або сім'ї, які не можуть самотійно подолати чи мінімізувати негативний вплив обставин, що порушують їхнє нормальне функціонування та потребують сторонньої соціальної підтримки. До складних життєвих обставин належать, зокрема: жорстоке поводження в сім'ї, насильство, безробіття, відсутність житла, тривалі хвороби, інвалідність, малозабезпеченість, перебування у місцях позбавлення волі, ухилення від виконання батьківських обов'язків, вимушене переміщення, а також інші обставини, що негативно впливають на життя та розвиток сім'ї чи особи. Сім'ї та особи, які перебувають у СЖО, потребують комплексної соціальної підтримки, що включає соціальні, психологічні, юридичні та інші послуги, спрямовані на подолання або мінімізацію складних обставин та відновлення їхньої життєдіяльності (Постанова Кабінету Міністрів України № 896 від 21.11.2013 р.) Тож сім'ї та діти, які опинилися в складних життєвих обставинах, - це особи, які стикнулися з певними труднощами і не можуть подолати їх самотійно, і тому потребують підтримки та допомоги з боку держави.

Важливим нормативно-правовим документом, є також Закон України «Про соціальні послуги» (2019 р.). Відповідно до положень цього Закону, складні життєві обставини розглядаються як фактори, що негативно впливають на життя особи або сім'ї, які заважають самотійно подолати такі труднощі. Закон також визначає категорії осіб та сімей, які належать до вразливих груп населення і можуть потребувати соціальних послуг. Соціальні послуги у цьому контексті спрямовані на профілактику

складних життєвих обставин, мінімізацію їх наслідків (Закон України «Про соціальні послуги», 2019).

Важливе значення для розуміння сутності допомоги сім'ям у складних життєвих обставинах має Порядок здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді сімей та осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах. Відповідно до цього нормативного документа, соціальний супровід спрямований на надання комплексної допомоги сім'ям та особам, які не можуть самотійно подолати труднощі, що порушують їхнє нормальне функціонування. Такий супровід передбачає здійснення соціальної допомоги, соціальне виховання, психологічну, соціальну та юридичну підтримку, захист здоров'я сім'ї тощо з метою подолання або мінімізації складних життєвих обставин, відновлення життєдіяльності сім'ї та підвищення її спроможності до самотійного вирішення проблем (Наказ №1795, 2008)

Важливим підходом до організації роботи із сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, є орієнтація на збереження сім'ї як цілісної системи. У практичному посібнику Представництва благодійної організації «Надія і житло для дітей» в Україні підкреслюється, що основною метою соціальної роботи є не лише подолання кризових ситуацій, а й запобігання вилученню дитини з сім'ї. Такий підхід ґрунтується на принципах сімейно-орієнтованої допомоги, що передбачає підтримку батьків у виконанні їхніх виховних функцій, зміцнення ресурсів сім'ї та підвищення її спроможності самотійно вирішувати життєві труднощі (Представництво БО «Надія і житло для дітей», практичний посібник).

У межах цього підходу важливе значення має оцінка потреб сім'ї, яка дозволяє визначити рівень її вразливості, основні проблеми та наявні ресурси. На основі такої оцінки формується індивідуальний план соціального супроводу, що включає комплекс заходів, спрямованих на

стабілізацію життєвого становища сім'ї, покращення умов виховання дітей, розвиток батьківського потенціалу та забезпечення доступу до соціальних послуг. Важливим компонентом також є міжвідомча взаємодія, яка передбачає координацію діяльності соціальних служб, закладів освіти, охорони здоров'я та інших суб'єктів соціальної роботи для надання комплексної допомоги сім'ї (Представництво БО «Надія і житло для дітей», практичний посібник).

Якщо дивитися на міжнародний досвід, то UNICEF підкреслює важливість комплексної підтримки сімей з дітьми, особливо в умовах воєнних конфліктів. У матеріалах організації зазначається, що соціальний захист сімей із дітьми відіграє критичну роль у зміцненні добробуту дітей та підтримці їхніх родин, зокрема через доступ до соціальних послуг, психологічної підтримки та програм гуманітарної допомоги в кризових умовах (UNICEF, *Support for Families with Children; Support for parents and children during war*). UNICEF також реалізує інтегровані гуманітарні програми підтримки сімей з дітьми, що включають доступ до базових послуг і соціального захисту, а також надає багатоцільову грошову допомогу вразливим сім'ям, які постраждали від війни (UNICEF, *Spilno integrated humanitarian support programme; Humanitarian cash transfers*).

У сучасних умовах війни сім'я розглядається як система, яка перебуває під постійним впливом кризових факторів. Всесвітня організація охорони здоров'я зазначає, що під час надзвичайних ситуацій суттєво зростає ризик порушення функціонування сімей через стрес, втрату безпеки та обмежений доступ до базових послуг (WHO, 2022).

Також міжнародні гуманітарні організації підкреслюють, що сім'ї у кризових умовах часто стикаються з одночасним впливом кількох факторів вразливості: економічної нестабільності, психологічного виснаження та соціальної ізоляції. За даними International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, у кризових ситуаціях особливо

страждають сім'ї з дітьми, оскільки вони потребують стабільного середовища для нормального розвитку (IFRC, 2023).

У наукових підходах також підкреслюється, що сучасна соціальна робота повинна бути орієнтована на зміцнення стійкості сім'ї, це стратегія *family resilience approach*, націлена не лише подолання проблем, а й розвиток здатності сім'ї адаптуватися до змін і відновлювати своє функціонування після криз (OECD, 2022).

Отже, робота із сім'ями та дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, базується не тільки на законодавчому регулюванні, але й на практичних підходах соціальної роботи. Важливо не тільки визначити проблему, а й надати комплексну підтримку, яка допоможе відновити функціонування сім'ї та розвинути її внутрішні ресурси з урахуванням інтересів дитини.

1.2 Потреби сімей і дітей у складних життєвих обставинах

Визначення потреб населення у соціальних послугах в Україні здійснюється на основі нормативно закріпленого механізму, який передбачає збір, узагальнення та аналіз інформації про життєві обставини осіб і соціальних груп з метою встановлення їхніх потреб у відповідних послугах (Порядок визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах, 2014). Даний Порядок застосовується органами державної влади та місцевого самоврядування, а також соціальними службами і визначає організаційні засади ідентифікації потенційних і фактичних отримувачів соціальних послуг, які перебувають у складних життєвих обставинах, а також оцінювання їхніх індивідуальних потреб і ресурсів системи надання послуг. На основі отриманих даних здійснюється подальше планування розвитку системи соціальних послуг, розподіл ресурсів та визначення пріоритетних напрямів соціальної політики на місцевому рівні (Порядок визначення

потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах, 2014). Отже, цей механізм є важливим інструментом стратегічного управління у сфері соціального захисту населення.

Соціальні послуги в Україні визначаються як заходи з допомоги особам і сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самотійно їх подолати, та можуть надаватися у формі разових або комплексних, тривалих послуг залежно від потреб отримувача (ЮНІСЕФ, 2021). Такі послуги охоплюють широкий спектр підтримки, зокрема соціальну профілактику, підтримку та обслуговування, і спрямовані на різні категорії населення, включаючи осіб з інвалідністю, малозабезпечені сім'ї, внутрішньо переміщених осіб, дітей-сиріт та інші вразливі групи. Реалізація соціальних послуг здійснюється через діяльність державних і недержавних надавачів, а також передбачає доступ до допомоги за місцем фактичного проживання особи, що забезпечує універсальність і доступність системи соціального захисту (ЮНІСЕФ, 2021).

Забезпечення найкращих інтересів дитини є головним принципом соціальної роботи, орієнтованої на сім'ю, що передбачає прийняття рішень і здійснення дій, спрямованих на задоволення індивідуальних потреб дитини з урахуванням її віку, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинного та соціокультурного контексту, а також думки самої дитини, якщо вона має змогу виловитися. Даний принцип закріплений у Конвенції ООН про права дитини та реалізується через практики, орієнтовані на збереження сімейного середовища дитини, підтримку батьківського потенціалу та недопущення її необґрунтованого вилучення з сім'ї (Соціальна робота із вразливими сім'ями та дітьми, розділ 2, с. 38–39). Таким чином, пріоритет інтересів дитини визначає зміст і спрямованість соціальної роботи з сім'ями.

У сучасних наукових підходах підкреслюється важливість інклюзії та соціальної участі різних категорій населення, зокрема осіб з порушеннями зору, які можуть успішно реалізовувати свій освітній та професійний потенціал, брати участь у громадській діяльності та сприяти формуванню толерантного суспільного середовища (Збірник наукових праць, 2018). У контексті аналізу потреб це свідчить про необхідність врахування різних видів вразливості та створення умов для рівного доступу до соціальних послуг.

Сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах, потребують професійної підтримки та соціально-психологічної допомоги, оскільки не завжди здатні самотійно подолати наявні труднощі. Така підтримка розглядається як комплексна форма соціальної допомоги, що передбачає діагностичний, проєктивний, корекційний, реабілітаційний та консультативний компоненти і спрямована як на подолання кризових ситуацій у сім'ї, так і на розвиток її внутрішніх ресурсів. Особливу увагу приділено системності, комплексності, міжвідомчій взаємодії та підвищенню професійної компетентності фахівців соціальних служб (Zakirova, Gaysina & Raykova, 2015). Таким чином, ефективність допомоги значною мірою залежить від узгодженості дій різних суб'єктів соціальної роботи.

Дослідження проблем і стратегій опанування складними життєвими обставинами сімей внутрішньо переміщених осіб з дітьми показує, що такі сім'ї стикаються з комплексом матеріально-побутових і психологічних труднощів, пов'язаних із втратою житла, роботи та звичного соціального середовища. У відповідь на ці виклики сім'ї використовують різні копінг-стратегії - як пасивні, наприклад економія ресурсів, звернення по допомогу, позики, так і активні, наприклад пошук додаткових джерел доходу, вибір яких залежить від наявних ресурсів і складу сім'ї (Liutyi, Dulia, 2023). У такому випадку людина потребує

комплексної підтримки, яка враховує як труднощі, з якими стикається сім'я, так і її можливості до подолання цих викликів.

У сучасних умовах війни в Україні соціальна підтримка сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, набуває особливої актуальності та реалізується через комплекс державних і недержавних механізмів (Шпиг, 2023). Зростання кількості таких сімей зумовлює підвищення потреб у матеріальній, психологічній, педагогічній та правовій підтримці. Соціальна допомога включає надання соціальних послуг, психологічне консультування, матеріальну підтримку та кейс-менеджмент, що спрямовані на мобілізацію внутрішніх ресурсів сім'ї та підвищення її адаптаційного потенціалу. Важливу роль у цьому процесі відіграють як державні інституції, так і громадські організації та благодійні фонди.

Соціально-педагогічний супровід дітей із сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, розглядається як ефективна технологія професійної діяльності соціального педагога, спрямована на комплексну підтримку дитини та її сім'ї (Протас, 2022). Він включає діагностику потреб, планування індивідуальної роботи, надання соціально-педагогічної та психологічної допомоги, а також організацію міжвідомчої взаємодії. У сучасних умовах діти залишаються найбільш вразливою групою, оскільки кризові обставини можуть негативно впливати на їхній психоемоційний стан, адаптацію та розвиток. Відтак, супровід спрямований на мінімізацію негативних наслідків кризових ситуацій і забезпечення належних умов для розвитку дитини.

Сім'ї у сучасному суспільстві все частіше стикаються зі складними життєвими ситуаціями, зумовленими як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. До внутрішніх належать конфлікти, насильство, зловживання психоактивними речовинами, хвороби або втрата члена сім'ї. Зовнішні чинники включають економічні кризи, безробіття, міграційні процеси,

соціальні конфлікти та інші кризові явища (Devi Prasad, Khasgiwala & Vaswani, 2005). Сукупність цих факторів може призводити до порушення функціонування сім'ї та зниження її адаптаційного потенціалу.

Потреби сімей і дітей у складних життєвих обставинах у сучасних умовах є багаторівневими. Окрім базових матеріальних потреб, значну роль відіграють потреби у безпеці, стабільності та психологічному відновленні. За даними Save the Children, діти, які перебувають у зонах конфлікту або були змушені залишити свої домівки, потребують не лише гуманітарної допомоги, але й довготривалої підтримки розвитку та навчання (Save the Children, 2023).

Також важливо, що потреби сімей змінюються залежно від тривалості кризової ситуації. На початковому етапі переважають базові потреби це житло, їжа, безпека, тоді як у довгостроковій перспективі зростає значення соціальної інтеграції, освіти та психологічної стабілізації.

Організація OECD наголошує, що ефективна система соціальних послуг має бути адаптивною та індивідуалізованою, тобто враховувати різні рівні вразливості сімей та забезпечувати координацію між різними секторами підтримки (OECD, 2022).

Таким чином, потреби сімей і дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, є багатовимірними та охоплюють матеріальні, соціальні, психологічні, педагогічні та правові аспекти. Їх визначення та задоволення потребує комплексного підходу, що ґрунтується на індивідуальній оцінці ситуації кожної сім'ї, врахуванні її ресурсів та налагодженні міжвідомчої взаємодії суб'єктів соціальної роботи. У сучасних умовах, зокрема внаслідок воєнних дій, ще більше зростає важливість соціальних послуг і соціально-педагогічного супроводу для забезпечення добробуту дітей і сімей, відновлення їхнього

функціонування та підвищення адаптаційного потенціалу. Звичайно, вона має базуватися на доступності, ефективності та інтересах дитини.

1.3 Вплив війни на виникнення та посилення складних життєвих обставин

Війна в Україні повністю змінила життя нашого суспільства і тепер значно більше сімей з дітьми опинилося в надзвичайно важкій ситуації. Бойові дії серйозно вплинули на цю ситуацію. Зараз це не лише поглиблює наявні проблеми, а й формує нові загрози для добробуту українських сімей. Через це проблеми стали масштабними та охоплюють різні сфери життєдіяльності людини, а саме економічну, соціальну, психологічну та освітню.

Одним із ключових наслідків війни є масове внутрішнє переміщення населення. Згідно з даними Міжнародної організації з міграції, мільйони українців змушені були покинути рідні домівки, що призвело до втрати житла, джерел доходу та звичних соціальних зв'язків (ІОМ, 2023). Внутрішньо переміщені сім'ї стикаються з труднощами адаптації до нових умов проживання, обмеженим доступом до соціальних послуг, проблемами працевлаштування та інтеграції у приймаючі громади. Через це люди часто опиняються в ізоляції, а їхнє життя стає набагато складнішим

Економічні наслідки війни також мають вплив на добробут сімей. Зниження рівня зайнятості, скорочення доходів і зростання бідності обмежують можливості сімей забезпечувати базові потреби, зокрема харчування, житло, медичне обслуговування та освіти дітей. За оцінками World Bank, рівень бідності в Україні значно зріс унаслідок воєнних дій, що створює додаткове навантаження на систему соціального захисту (World Bank, 2023). Коли немає стабільного доходу, сім'ї потрапляють у справді важкі обставини.

Не менш важливими є психологічні наслідки війни для сімей і дітей. Постійний стрес, пов'язаний із загрозою життю, втратою близьких, руйнуванням житла та вимушеним переселенням, призводить до розвитку тривожних розладів, депресії, посттравматичного стресового розладу та інших психоемоційних порушень. ЮНІСЕФ повідомляє, що багато українських дітей пережили серйозні травми, що негативно впливає на їхній розвиток, навчання та соціалізацію (UNICEF, 2022). У зв'язку з цим зростає потреба у психосоціальній підтримці та спеціалізованих послугах для дітей і батьків.

Війна також суттєво впливає на функціонування сім'ї як соціального інституту. Порушення сімейних ролей, роз'єднання членів родини, зокрема через мобілізацію або евакуацію, зростання рівня конфліктності та насильства в сім'ї є поширеними наслідками кризових умов. Науковці кажуть, що кардинальні зміни в суспільстві руйнують сімейні зв'язки та дисфункції, що проявляється у зниженні рівня емоційної підтримки, порушенні комунікації та неспроможності виконувати базові функції сім'ї (Devi Prasad, Khasgiwala & Vaswani, 2005). Втрата близьких членів сім'ї, зокрема загибель одного з батьків унаслідок війни, є одним із найбільш травматичних чинників, що суттєво порушує функціонування сім'ї.

Окрему увагу слід приділити впливу війни на дітей як найбільш вразливу категорію населення. Порушення доступу до освіти, вимушене дистанційне навчання, зміна соціального оточення та пережитий травматичний досвід негативно позначаються на їхньому когнітивному, емоційному та соціальному розвитку. За даними United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, війна призвела до значних втрат у сфері освіти, що ускладнює реалізацію права дітей на якісну освіту (UNESCO, 2023). Це, своєю чергою, посилює ризики соціальної

нерівності та довгострокових негативних наслідків для майбутнього покоління.

Крім того, війна спричиняє зростання соціальних ризиків, таких як відсутність нагляду за дитиною, сирітство, залучення дітей до небезпечних форм праці, а також підвищує вразливість до насильства та експлуатації. У цих умовах особливого значення набуває система соціального захисту, яка має забезпечувати своєчасне виявлення таких випадків і надання комплексної допомоги.

Таким чином, війна виступає комплексним фактором, що не лише спричиняє виникнення складних життєвих обставин, але й значно поглиблює вже існуючі проблеми сімей і дітей. Тому потрібно терміново покращувати систему соціальної допомоги, розвитку міжвідомчої взаємодії та впровадження ефективних програм психосоціальної допомоги, спрямованих на відновлення функціонування сімей і забезпечення найкращих інтересів дитини.

В умовах повномасштабної війни в Україні виконують свою діяльність різні організації, які допомагають, підтримують і надають необхідні послуги. Прикладом є діяльність СОС Дитячі Містечка Україна у місті Бровари. Коли почалася повномасштабна війна, організації довелося змінити свою роботу - від планової підтримки сімей до екстреного реагування. Зокрема, частину родин було завчасно евакуйовано, а тих, хто залишився, вдалося вивезти з небезпечної території на початку березня 2022 року.

У перші місяці війни діяльність організації зосереджувалася на підтримці внутрішньо переміщених осіб, зокрема в західних регіонах України. Фахівці надавали гуманітарну, фінансову та психологічну допомогу, а також забезпечували соціальний супровід сімей з дітьми. Водночас після деокупації Броварського району роботу було відновлено і

на місцевому рівні - зокрема через надання допомоги родинам у громаді, включаючи найвіддаленіші населені пункти.

Згодом діяльність організації набула більш системного характеру. Було розширено мережу центрів підтримки, зокрема відкрито Центри «Укріплення сім'ї» в інших громадах, а також запроваджено роботу мобільних мультидисциплінарних команд. Такий підхід передбачає залучення різних фахівців, а саме психологів, соціальних працівників, педагогів, що дозволяє комплексно реагувати на потреби сімей.

На сучасному етапі діяльність організації поєднує як довготривалу підтримку сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, так і екстрене реагування на наслідки війни. Особлива увага приділяється сім'ям з дітьми, які зазнали втрати, переміщення або травматичного досвіду.

Тобто, діяльність організації в м. Бровари демонструє, що ефективна соціальна підтримка під час війни можлива за умови гнучкого реагування, поєднання екстрених і довготривалих форм допомоги, а також міждисциплінарної взаємодії фахівців (СОС Дитячі Містечка Україна, 2022).

Додатково слід зазначити, що масштаб впливу війни на виникнення й загострення складних життєвих обставин підтверджується актуальними оцінками міжнародних організацій. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), станом на 2024–2025 роки понад 6 мільйонів українців залишалися за межами країни як біженці, а ще мільйони мали статус внутрішньо переміщених осіб, що формує довготривалі виклики для соціальної інтеграції та доступу до базових послуг (UNHCR, 2024). Це створює додаткове навантаження на місцеві системи соціального захисту як в Україні, так і в приймаючих країнах.

Наслідки війни, що призводять до погіршення складних життєвих обставин, мають довготривалий характер і позначаються на всіх рівнях

функціонування суспільства. Council of Europe підкреслює, що у кризових умовах особливо зростає ризик порушення прав дітей, зокрема права на освіту, безпеку та належний рівень життя (Council of Europe, 2023). Крім того, IFRC зазначає, що тривалі конфлікти призводять до виснаження сімейних ресурсів, що ускладнює процес відновлення навіть після завершення активної фази кризових подій (IFRC, 2023). Особливо важливим є те, що психічне здоров'я населення стає одним із ключових викликів у воєнний період. WHO наголошує, що кожна кризова ситуація призводить до зростання потреби у психосоціальній підтримці, особливо серед дітей та жінок (WHO, 2022).

Отже, війна в Україні суттєво вплинула на появу та загострення складних життєвих обставин у багатьох сім'ях. Вона стала причиною масового переміщення людей, втрати житла, роботи та стабільності, а також значного погіршення психічного стану як дорослих, так і дітей. Водночас ситуація показує, що система соціальної допомоги має бути більш гнучкою та доступною, а також краще координуватися між різними структурами. Важливу роль у цьому відіграють не лише державні, але й недержавні організації та міжнародні партнери.

Війна не просто збільшила кількість людей у складних життєвих обставинах, а й показала, наскільки важливо розвивати систему соціальної підтримки та робити її більш ефективною і наближеною до реальних потреб людей.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Час і місце проведення дослідження

Дослідження було проведене в м. Бровари Київської області, в Благодійній організації «Київське обласне відділення «Благодійний фонд «СОС Дитяче Містечко». Період проведення дослідження охоплює період з 1 квітня 2026 року, що дозволило зібрати актуальну інформацію про те, як працює організація в умовах повномасштабної війни в Україні.

Саме ця організація була обрана з огляду на те, що вона відіграє важливу роль у наданні соціальних послуг дітям і сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема в умовах соціальної нестабільності, вимушеного переміщення населення та травмуючих наслідків війни. СОС Дитячі Містечка є міжнародною організацією, діяльність якої спрямована на підтримку сімейних форм виховання, розвиток сімейних компетенцій та забезпечення комплексної соціальної, психологічної та педагогічної допомоги. Також дослідниця мала нагоду проходити практику у вказаному підрозділі цієї організації та спостерігати за її діяльністю.

2.2 Етапи проведення дослідження

Дослідження здійснювалося у декілька етапів.

Підготовчий етап передбачав визначення проблематики дослідження, формулювання мети, завдань, об'єкта та предмета, а також аналіз наукової літератури, присвяченої діяльності соціальних служб і організацій у сфері захисту прав дітей та сімей у складних життєвих обставинах. Також було детально вивчено діяльність організації СОС Дитячі Містечка та визначено методологічний інструмент дослідження.

Основний етап включав проведення збору даних методом напівструктурованого інтерв'ю з працівниками БО «Київське обласне відділення «Благодійний фонд «СОС Дитяче Містечко». Це допомогло краще зрозуміти, як працюють фахівці в теперішніх умовах надання соціальних послуг.

Останній етап передбачав транскрипцію інтерв'ю, систематизацію отриманої інформації, її інтерпретацію відповідно до дослідницьких завдань, а також формулювання узагальнюючих висновків.

2.3. Процедура проведення дослідження

Робота була проведена у форматі якісного дослідження, основним методом якого виступили напівструктуровані інтерв'ю.

Було проведено інтерв'ю з п'ятьма працівниками БО «Київське обласне відділення «Благодійний фонд «СОС Дитяче Містечко», які працюють безпосередньо з клієнтами - сім'ями і дітьми у складних життєвих обставинах, а саме було опитано 4 фахівця із соціальної роботи та штатного психолога. Вибір саме даної категорії респондентів зумовлений їхнім практичним досвідом та професійною компетентністю у сфері соціальної роботи.

Інтерв'ю проводилися в індивідуальному форматі, що дозволило отримати детальні відповіді. Перед початком кожного інтерв'ю респондентів було повідомлено про мету дослідження, умови участі, а також про принципи конфіденційності та добровільності.

2.4. Методи та інструменти дослідження

У процесі дослідження було використано метод напівструктурованого інтерв'ю. Інструментом збору даних виступив гайд напівструктурованого інтерв'ю, який включав такі тематичні блоки:

1. специфіка діяльності організації;

2. особливості надання соціальних послуг;
3. напрями діяльності організації ;
4. вплив умов воєнного стану на діяльність організації.

2.5. Характеристика вибірки

У дослідженні взяли участь 5 працівників БО «Київське обласне відділення «Благодійний фонд «СОС Дитяче Містечко» (м. Бровари), які мають безпосередній досвід надання соціальних послуг цільовим групам.

Критеріями відбору респондентів були:

- 1) безпосередня участь у роботі з сім'ями та дітьми у складних життєвих обставинах;
- 2) досвід професійної діяльності у сфері соціальної роботи;
- 3) залученість до надання послуг в умовах воєнного стану.

Вибірка є невеликою за обсягом, що характерно для якісних досліджень, де пріоритет надається глибині аналізу, а не статистичній репрезентативності.

P1	Фахівець із соціальної роботи	1.5 року	Здійснення соціального супроводу сімей у СЖО, проведення оцінки потреб, реалізація кейс-менеджменту, розвиток батьківського потенціалу та забезпечення міжвідомчої взаємодії.
P2	Фахівець із соціальної роботи	11 років	Здійснення соціального супроводу сімей у СЖО, проведення оцінки потреб,

			реалізація кейс-менеджменту, розвиток батьківського потенціалу та забезпечення міжвідомчої взаємодії.
P3	Фахівець із соціальної роботи	4 роки	Здійснення соціального супроводу сімей у СЖО, проведення оцінки потреб, реалізація кейс-менеджменту, розвиток батьківського потенціалу та забезпечення міжвідомчої взаємодії.
P4	Фахівець із соціальної роботи	2.5 тижні	Здійснення соціального супроводу сімей у СЖО, проведення оцінки потреб, реалізація кейс-менеджменту, розвиток батьківського потенціалу та забезпечення міжвідомчої взаємодії.
P5	Штатний психолог	1 рік	Психологічна діагностика, індивідуальне та групове консультування, кризова психологічна

			підтримка, робота з травматичним досвідом
--	--	--	--

2.6. Етичні засади та обмеження дослідження

Під час дослідження були враховані всі етичні вимоги, які висувають до проведення досліджень, а саме:

- 1) принцип добровільної участі респондентів у дослідженні;
- 2) принцип інформованої згоди щодо участі в інтерв'ю;
- 3) гарантування конфіденційності отриманих даних;
- 4) використання інформації виключно в рамках підготовки бакалаврської роботи.

До основних обмежень дослідження належать:

- 1) невеликий обсяг вибірки;
- 2) локальний характер дослідження, одна організація;
- 3) неможливість узагальнення результатів на інших надавачів таких послуг.

2.7. Концептуалізація понять

У межах даного дослідження були визначені основні концепти, які становлять його теоретичну основу.

Складні життєві обставини, в яких перебуває дитина, - умови, що негативно впливають на життя дитини, стан її здоров'я та розвиток (інвалідність, тяжка хвороба, безпритульність, перебування у конфлікті із законом, залучення до найгірших форм дитячої праці, залежність від психотропних речовин, інші види залежності, жорстоке поводження, зокрема домашнє насильство, у тому числі у разі, коли кривдником є дитина, ухиляння батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставини стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф,

воєнних дій чи збройних конфліктів тощо), установлені за результатами оцінювання потреб дитини та її сім'ї у соціальних послугах. ((Кабінет Міністрів України, Постанова №585-2020-п).

Соціальні послуги - це комплекс заходів, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, а також на підтримку, відновлення і розвиток життєдіяльності осіб та сімей, які перебувають у кризових ситуаціях. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» (№ 2671-VIII від 17.01.2019).

РОЗДІЛ 3

**ДІЯЛЬНІСТЬ СОС ДИТЯЧІ МІСТЕЧКА В УКРАЇНІ (на
прикладі Благодійної організації «Київське обласне відділення
«Благодійний фонд «СОС Дитяче Містечко» (м. Бровари) З НАДАННЯ
ПОСЛУГ СІМ'ЯМ І ДІТЯМ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ
ОБСТАВИНАХ В УМОВАХ ВІЙНИ**

**3.1 Основні напрями діяльності БО «Київське обласне
відділення «Благодійний фонд «СОС Дитяче Містечко» з підтримки
сімей і дітей**

Проведене дослідження показало, як організація підтримує сім'ї, які опинилися у складних життєвих обставинах, в умовах повномасштабної війни. На основі проведених напівструктурованих інтерв'ю з фахівцями організації було виявлено, що діяльність загалом орієнтована на укріплення сім'ї, має комплексний характер та спрямована на забезпечення соціальної, психологічної, матеріальної та педагогічної підтримки родин. До початку повномасштабної війни діяльність СОС Дитячі Містечка в Україні переважно була спрямована на підтримку сімей, які перебували у складних життєвих обставинах через бідність, неналежне виконання батьківських обов'язків, насильство, соціальну ізоляцію чи ризик вилучення дітей із сім'ї. Проте після 2022 року значно змінився як характер потреб сімей, так і напрями роботи організації. До традиційних проблем додалися наслідки війни, а саме вимушене переміщення, втрата житла, доходу, переживання травматичних подій, хронічний стрес та психологічне виснаження.

Одним із ключових напрямів діяльності організації є соціальний супровід сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Майже всі опитані підкреслювали - головна мета їхньої роботи це збереження дитини у біологічній родині та попередження вилучення дітей із сімейного середовища.

Так, одна з фахівчинь соціальної роботи зазначила:

«Основна ціль нашої організації - це, щоб дитина залишилась в біологічній родині» (Респондент 3).

Інша респондентка підкреслила:

«Щоб діти залишилися зі своїми біологічними батьками. Тобто працювати так, щоб служба не вилучила дітей в заклад чи в іншу родину» (Респондент. 4).

Соціальний супровід передбачає комплексну оцінку потреб родини, визначення основних проблем та планування подальшої роботи. Якщо до війни соціальний супровід здебільшого був спрямований на вирішення соціально-побутових проблем сім'ї та покращення батьківського потенціалу, то в умовах війни фахівці почали працювати також із кризовими станами, наслідками травматичного досвіду, адаптацією внутрішньо переміщених сімей та екстреним реагуванням на базові потреби родин.

За словами респондентів, робота із сім'єю розпочинається з первинної оцінки потреб та індивідуальних бесід із кожним членом родини.

Один із фахівців описував цей процес таким чином:

«У нас це починається із першої бесіди, первинна оцінка, коли ми тільки знайомимося з родинами і визначаємо напрямки роботи. Потім ми переходимо до глибшої оцінки потреб» (Респондент 1).

Після проведення комплексної оцінки формується індивідуальний план роботи з родиною, до якого можуть входити консультації психолога, соціального педагога, фахівця соціальної роботи та інші види підтримки.

Також на питання, які виникають труднощі у роботі з сім'ями, один з респондентів відповів так:

«Складність буває, коли є невмотивованість родини, коли ти починаєш роботу для того, щоб змотивувати, і це забирає певний час. І це інколи величезна кількість часу для того, щоб їх мотивувати, а вже тільки потім ми можемо починати роботу» (Респондент 5).

Отримані результати свідчать, що однією з важливих особливостей соціальної роботи із сім'ями у складних життєвих обставинах є необхідність формування мотивації до змін. Фахівці організації наголошують, що частина сімей перебуває у стані тривалої соціальної дезадаптації, емоційного виснаження або втрати віри у можливість покращення власної ситуації. У таких випадках соціальний супровід розпочинається не з безпосереднього вирішення проблем, а з побудови довірливих стосунків, стабілізації емоційного стану та поступового залучення родини до співпраці. Це свідчить про важливість використання клієнтоорієнтованого підходу та принципів партнерської взаємодії у роботі з сім'ями.

Перед завершенням соціального супроводу проводиться повторна оцінка потреб сім'ї та аналіз досягнутих результатів. Респонденти зазначали, що головним показником ефективності є здатність родини самостійно функціонувати та забезпечувати належні умови для розвитку дитини.

Як зазначав один із респондентів:

«Коли ми бачимо, що родина стала більш самостійною, навчилася вирішувати свої побутові та виховні питання без постійної підтримки

соціального працівника - це і є головний показник того, що робота була успішною» (Респондент 3)

Важливим напрямом діяльності СОС Дитячі Містечка також є психологічна підтримка дітей та батьків. Усі респонденти наголошували на значному зростанні психологічних потреб сімей в умовах війни. Зокрема, фахівці зазначали, що багато батьків перебувають у стані хронічного стресу, емоційного виснаження або депресії, що негативно впливає на дітей.

Одна з респонденток зауважила:

«Якщо мама не в ресурсі, вона не може дати дитині підтримку» (Респондент 3).

Результати інтерв'ю демонструють тісний взаємозв'язок між психоемоційним станом батьків та благополуччям дитини. Фахівці наголошують, що в умовах війни батьки самі потребують значної психологічної підтримки через переживання втрати, постійної тривоги, невизначеності та хронічного стресу. У таких умовах знижується емоційна ресурсність батьків, що може негативно впливати на їхню здатність забезпечувати емоційну підтримку дітям, підтримувати стабільний психологічний клімат у сім'ї та ефективно виконувати батьківські функції. Саме тому психологічна допомога батькам розглядається фахівцями як один із ключових інструментів профілактики сімейної кризи та соціального сирітства.

Психолог організації також підкреслив:

«Дуже багато ПТСР, хронічного стресу, тривожних розладів» (Респондент 5).

Для забезпечення психологічної підтримки в організації працюють штатні психологи та залучені спеціалісти, зокрема психотерапевти. Психологічна допомога надається як у формі індивідуальних консультацій, так і через групові заняття. За словами респондентів, у

більш складних випадках сім'ї можуть отримувати довготривалу психотерапевтичну підтримку.

Один із фахівців зазначив:

«До психотерапевта ми направляємо більш складні випадки, довготривала робота йде» (Респондент 2).

Також окрему увагу організація приділяє розвитку батьківського потенціалу та підвищенню батьківських компетентностей. У межах діяльності Центрів укріплення сім'ї проводяться групові заняття для батьків, групи взаємопідтримки та просвітницькі заходи. Респонденти наголошували, що багато батьків не розуміють вікових потреб дітей або мають труднощі у вихованні.

Так, одна з респонденток зазначила:

«Батьки не розуміють вікових потреб дітей. В цьому проблема» (Респондент 3).

Інша фахівчиня підкреслила:

«Для батьків це, звичайно, розвиток і підвищення батьківського потенціалу, щоб вони вміли правильно реагувати навіть на найменші конфлікти, які виникають в сім'ї» (Респондент 4).

Групові форми роботи займають важливе місце у діяльності організації. Вони сприяють не лише психологічній підтримці, а й соціалізації сімей, особливо внутрішньо переміщених осіб.

Одна з респонденток сказала:

«Батьки не тільки підвищують свій батьківський потенціал, а взагалі соціалізуються в нашій громаді» (Респондент 3).

За словами фахівців, у процесі участі у групових заняттях батьки не лише отримують нові знання та навички, а й формують нові соціальні контакти, відчуття приналежності до громади та підтримувальне середовище. Особливо важливим це є для сімей, які через війну втратили звичне соціальне оточення, житло або джерела підтримки. Таким чином,

групова робота виконує не лише освітню чи психологічну функцію, а й сприяє соціальній адаптації родин в умовах війни. Також один з фахівців зазначив:

«Ми не кидаємо родину, якщо ще не закріплені якісь навички, вміння чи розуміння чогось. Ще розуміємо, що родині необхідні ці заняття по підвищенню батьківського потенціалу» (Респондент 3).

Ще одним важливим напрямом діяльності є надання матеріальної допомоги родинам. Особливо актуальною така підтримка стала після початку повномасштабної війни, коли багато сімей були змушені покинути свої домівки та залишилися без базових речей. Респонденти зазначали, що організація забезпечує сім'ї продуктами харчування, побутовою хімією, текстилем, одягом, посудом та іншими необхідними речами. Одна з фахівчинь зазначила:

«Це продукти, це побутова хімія, це текстиль до виглядів постілі, подушки, ковдри, посуд, одяг і індивідуальні потреби, які ми можемо забезпечити родинами» (Респондент 1).

Інша респондентка підкреслила:

«Навіть тарілка, ложка чи кастрюлька - це для них було на грані розкоші» (Респондент 4).

Одним із ключових напрямів діяльності організації є психологічна підтримка дітей та батьків. Як зазначала одна з респонденток:

«Дуже багато потреб - це соціально-психологічний супровід і підтримка, психологічна підтримка» (Респондент 2).

Інша учасниця інтерв'ю підкреслювала:

«Матері перебувають в первинному психоемоційному стані, що відображається на стані дітей» (Респондент 5).

У Центрах укріплення сім'ї працюють штатні психологи, а також залучені спеціалісти, зокрема психотерапевти. Психологічна допомога

включає первинну діагностику, індивідуальні консультації, терапевтичну роботу з травматичним досвідом, групи психологічної підтримки та групи взаємодопомоги для батьків. Респонденти зазначали, що значна частина сімей переживає наслідки хронічного стресу, депресивних станів та психоемоційного виснаження, що безпосередньо впливає на дітей.

Серед напрямів діяльності організації важливе місце також займає соціально-педагогічна підтримка дітей. Респонденти зазначали, що діти мають потребу у розвитку, соціалізації, формуванні навичок комунікації та безпечного середовища. Організація проводить заняття із логопедами, соціальними педагогами, а також просвітницькі заняття для дітей та підлітків.

Одна із фахівчинь зазначила:

«Це і фінансова грамотність для дітей і підлітків, це і сексуальна просвіта, це і групи психологічної підтримки» (Респондент 1).

Одна з учасниць дослідження зазначала:

«Діти отримують безцінні знання, проговорюють теми, які вони зазвичай не зачіпають вдома» (Респондент 4).

Отже, дослідження показує, що діяльність БО «Київське обласне відділення «Благодійний фонд «СОС Дитяче Містечко» в умовах війни має комплексний та мультидисциплінарний характер. Основними напрямками роботи організації є соціальний супровід сімей, психологічна підтримка дітей і батьків, розвиток батьківського потенціалу, матеріальна допомога, соціально-педагогічна підтримка та міжвідомча співпраця.

3.2 Особливості діяльності СОС Дитячі Містечка в Україні (на прикладі Центру в м. Бровари) в умовах повномасштабної війни

Важливим аспектом діяльності СОС Дитячі Містечка, зокрема БО «Київське обласне відділення «Благодійний фонд «СОС Дитяче Містечко», є міжвідомча співпраця з державними структурами та іншими організаціями. Респонденти наголошували на тісній взаємодії зі службами у справах дітей, центрами соціальних служб, закладами освіти, медичними установами, інклюзивно-ресурсними центрами та іншими установами.

За словами однієї з респонденток:

«Важкі кейси, важкі ситуації і родини, які потребують повністю комплексної підтримки, тому ми всі працюємо злагоджено» (Респондент 1).

Інша фахівчиня зазначила: *«Ми працюємо на те, щоб родина самостійно змогла подолати складні життєві обставини і надалі жити самодостатнім життям»* (Респондент 2).

«Навіть бувало, що зверталися в ТЦК. Матері треба подати заяву про місце знаходження чоловіка, вона не знає, куди звернутися» (Респондент 3).

Окрему увагу респонденти приділяли підтримці самих фахівців організації. Усі опитані працівники наголошували на важливості супервізій, тренінгів, командної підтримки та профілактики професійного вигорання. На думку респондентів, саме турбота про працівників забезпечує якість допомоги сім'ям.

Одна з респонденток зазначила:

«Турбуйтеся про своїх співробітників. Це є залог успіху» (Респондент 1).

Інша фахівчиня підкреслила, що підтримка спеціалістів безпосередньо впливає на їхню ресурсність та ефективність роботи:

«Організація робить все, щоб ми були в ресурсі і надавали якісну підтримку сім'ям» (Респондент 2).

«Наша організація дає дуже багато можливостей нам як спеціалістам. Є супервізійні підтримки, є тренінги» (Респондент 3).

«Щоб підтримати себе... у нас є в організації така можливість, як супервізійна підтримка» (Респондент 4).

В організації системна підтримка фахівців через супервізії, тренінги та командну взаємодію є важливим чинником забезпечення якості соціальної роботи та ефективного надання допомоги сім'ям у складних життєвих обставинах в умовах війни.

Результати проведених інтерв'ю свідчать, що повномасштабна війна суттєво вплинула на діяльність БО «Київське обласне відділення «Благодійний фонд «СОС Дитяче Містечко», запити отримувачів послуг та підходи до надання соціальної підтримки сім'ям і дітям. Фахівці організації відзначають, якщо у довоєнний період основна увага приділялася переважно подоланню складних життєвих обставин окремої родини, то в умовах війни соціальна робота набула кризового, екстреного та стабілізаційного характеру.

Фахівці організації змушені працювати одночасно з наслідками переміщення, втрати житла, тривалого стресу, розлуки сімей та психологічної травматизації дітей і дорослих. Це потребує значно більшої гнучкості, швидкості реагування та міждисциплінарної взаємодії. Однією з основних змін стало збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб серед отримувачів послуг.

Один із респондентів зазначає:

«Стало більше переселенців до нас приходити, звертаються самотійно» (Респондент 2).

Водночас інший фахівець наголошує:

«Коли це були 2022, 2023 роки, коли це був виїзд ВПО, коли це було масове переселення, то це була основна категорія ВПО» (Респондент 1).

Ще однією особливістю є зміна характеру звернень до організації. Якщо раніше значну частину складали сім'ї, які вже перебували під соціальним супроводом державних служб, то в умовах війни все частіше з'являються сім'ї, які самостійно звертаються по допомогу через кризові ситуації. Респондент зазначає:

«Зараз дуже багато родин звертаються самостійно, тому що вони не знають, що робити і як справитися з ситуацією» (Респондент 4).

Це свідчить про зміну моделі звернення по соціальну допомогу в умовах війни. Якщо раніше значна частина клієнтів потрапляла до організації через направлення державних служб, то в умовах кризи сім'ї частіше самостійно шукають підтримку через втрату стабільності, ресурсів та соціальних зв'язків.

Однією з ключових особливостей є поява нових типів сімейних криз, яких не було у довоєнний період. Фахівці підкреслюють, що війна створила абсолютно нові соціальні групи ризику, зокрема сім'ї, де батьки мобілізовані, зникли безвісти або перебувають у стані тривалої відсутності.

Як зазначає респондент:

«Дуже багато жінок живуть зараз без чоловіків, чоловіки перебувають на війні. Багато сімей, є сім'ї, які батьки зникли безвісти» (Респондент 2).

Ці зміни безпосередньо впливають на емоційний стан сімей, особливо матерів, які часто залишаються єдиними опікунами дітей. У результаті зростає рівень психоемоційного навантаження.

«Матері перебувають у первинному психоемоційному стані, що відображається на стані дітей» (Респондент 2).

Отримані результати підтверджують, що психоемоційний стан батьків безпосередньо впливає на психологічне благополуччя дітей та функціонування сім'ї загалом. У зв'язку з цим психологічна підтримка батьків стає важливим елементом профілактики сімейної кризи.

Важливою особливістю є також посилення психологічного компоненту соціальної роботи. Усі респонденти наголошують, що запит на психологічну допомогу суттєво зріс. Це пов'язано як із прямими наслідками війни, так і з загальним зниженням психологічної стійкості населення. За словами фахівців, до початку повномасштабної війни психологічна допомога також була важливою складовою роботи організації, але після 2022 року кількість звернень значно зросла. Якщо раніше спеціалісти переважно працювали з сімейними конфліктами, труднощами у вихованні дітей та емоційними проблемами дітей і батьків, то в умовах війни значна частина звернень пов'язана з переживанням втрати, тривожними розладами, ПТСР, хронічним стресом та емоційним виснаженням.

Як зазначає фахівець:

«Дуже багато потреб - це соціально-психологічний супровід і підтримка, психологічна підтримка» (Респондент 1).

Окремою особливістю є зміна поведінкових та соціальних характеристик сімей. Фахівці відзначають, що частина сімей перебуває у стані розгубленості та втрати орієнтирів, що ускладнює процес взаємодії.

«Є родини, які просто втратили орієнтир і їм потрібна мінімальна підтримка, до родин, які потребують комплексної роботи» (Респондент 2).

Психолог організації також звертає увагу на поширення психоемоційних труднощів серед дітей та дорослих.

Психолог зазначив:

«У дітей часто це виражається в суїцидальних спробах або пошкодження себе, а батьки, мами зазвичай постійно в депресії» (Респондент 5).

Це зумовлює необхідність розширення психологічного компоненту соціальної роботи та посилення міждисциплінарної взаємодії між соціальними працівниками та психологами.

Водночас фахівці наголошують, що потреби сімей не обмежуються лише психологічною допомогою. Значна частина клієнтів потребує базової матеріальної підтримки.

Один із респондентів зазначає:

«Коли родини виїжджали без нічого, не кажучи вже про продукти, а навіть тарілка, ложка чи кастрюлька - це для них було на грані розкоші» (Респондент 1).

Це зумовило зростання ролі матеріальної допомоги як елементу первинної стабілізації сімейного стану. Матеріальна підтримка у таких випадках виступає базовим інструментом стабілізації життєвих умов сім'ї та створює підґрунтя для подальшої соціальної і психологічної роботи з родиною.

Організація забезпечує сім'ї продуктами, побутовою хімією, текстилем, одягом та іншими необхідними речами відповідно до індивідуальних потреб родини.

У відповідь на ці виклики організація застосовує комплексний підхід до роботи із сім'ями, який поєднує соціальний супровід, психологічну підтримку, розвиток батьківських компетентностей та матеріальне забезпечення. Фахівці наголошують, що ефективність можлива лише за умови інтеграції різних напрямів допомоги:

Один із фахівців зазначає:

«Ми працюємо комплексно, надаємо комплексну підтримку. Це і соціальний супровід, розвиток батьківського потенціалу, надання психологічної підтримки, соціально-педагогічної підтримки і трошки матеріальної підтримки» (Респондент 2).

Інший респондент підкреслює:

«Завдяки тому, що ми працюємо в комплексі, ми надаємо саме комплексну підтримку, тільки так це працює» (Респондент 3).

Таким чином, комплексний підхід виступає ключовим принципом діяльності організації в умовах війни, оскільки поєднання різних видів допомоги дозволяє враховувати багатовимірність проблем, з якими стикаються сім'ї.

Особливу увагу приділено профілактиці соціального сирітства та формуванню батьківських навичок через індивідуальні та групові форми роботи. В умовах війни ці заходи набувають не лише підтримувального, але й превентивного значення.

Як зазначив один із фахівців:

«Коли вони потрапляють до нас на ці заняття, то перше - вони шоковані. У нас там цілий цикл цих занять, починаючи від стандартної гігієни тіла, закінчуючи всіма цікавими для підлітків темами» (Респондент 1)

Насамперед, проведення просвітницьких та розвивальних занять сприяє формуванню навичок комунікації, емоційної саморегуляції, безпечної поведінки та соціальної адаптації дітей. Крім того, такі заняття створюють безпечний простір для обговорення тем, які часто залишаються поза увагою у сім'ях через високий рівень стресу та психологічного навантаження батьків.

В умовах війни міжвідомча взаємодія стала більш інтенсивною та необхідною, оскільки потреби сімей стали комплекснішими. Якщо до війни співпраця переважно стосувалася соціального супроводу та захисту

прав дітей, то після початку повномасштабного вторгнення фахівці почали активніше взаємодіяти з гуманітарними організаціями, медичними установами, службами підтримки ВПО та іншими структурами, що забезпечують кризову допомогу населенню.

Отже, результати дослідження свідчать, що повномасштабна війна суттєво змінила діяльність БО «Київське обласне відділення «Благодійний фонд «СОС Дитяче Містечко». Якщо до 2022 року основний фокус роботи організації був спрямований переважно на профілактику соціального сирітства, розвиток батьківського потенціалу та підтримку сімей у складних життєвих обставинах, то після початку війни діяльність організації значно розширилася. Зросла потреба у кризовому реагуванні, матеріальній допомозі, психологічній підтримці та супроводі внутрішньо переміщених сімей. Також отримані результати демонструють, що комплексний підхід дозволяє організації ефективно реагувати на потреби сімей і дітей в умовах повномасштабної війни та сприяти збереженню дітей у сімейному середовищі.

ВИСНОВКИ

1. У результаті теоретичного аналізу встановлено, що сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах, є вразливою соціальною групою, що потребує комплексної соціальної підтримки. У сучасній соціальній роботі ключовими підходами є сімейно-орієнтований підхід, принцип найкращих інтересів дитини та міжвідомча взаємодія, що забезпечують ефективність надання соціальних послуг.

2. Визначено, що потреби сімей і дітей у складних життєвих обставинах мають багаторівневий характер і охоплюють матеріальні, соціальні, психологічні, педагогічні та правові аспекти. В умовах війни значно зростає значення базових потреб у безпеці, житлі та фінансовій стабільності, а також потреб у психологічній підтримці та відновленні соціальних зв'язків.

3. Встановлено, що повномасштабна війна в Україні є визначальним фактором загострення складних життєвих обставин у сім'ях. Вона зумовила масове внутрішнє переміщення населення, втрату житла та доходів, розрив сімейних зв'язків і суттєве погіршення психоемоційного стану дорослих і дітей, що призвело до зростання запиту на соціальні послуги.

4. За результатами емпіричного дослідження встановлено, що БО «Київське обласне відділення «Благодійний фонд «СОС Дитяче Містечко» (м. Бровари) здійснює комплексну підтримку сімей і дітей, яка включає соціальний супровід, психологічну допомогу, розвиток батьківських компетентностей, соціально-педагогічну підтримку та

матеріальну допомогу. Центральним принципом діяльності організації є збереження дитини у біологічній сім'ї та запобігання її інституціалізації.

5. Доведено, що в умовах війни діяльність організації набула кризово-орієнтованого характеру, зросла кількість самозвернень сімей та запит на психологічну і матеріальну допомогу. Ефективність роботи забезпечується завдяки комплексному підходу, міжвідомчій взаємодії та підтримці фахівців через супервізії та командну роботу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кабінет Міністрів України. (2013). *Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах* (Постанова № 896). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-2013-п#Text>
2. Міністерство соціальної політики України. (2008). *Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах* (Наказ № з0471-08). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0471-08#Text>
3. Верховна Рада України. (2019). *Про соціальні послуги* (Закон України № 2671-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
4. Академія праці, соціальних відносин і туризму. (n.d.). *Соціальна робота з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах*. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c4ac8dd6-d650-4846-a55e-a6fb9d670ac7/content>
5. Верховна Рада України. (2001). *Про охорону дитинства* (Закон України № 2402-III). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/ed20130804#n25>
6. Мельник, І. (2024). Соціальна підтримка сімей у кризових умовах війни. *Молодь і ринок*. <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/msuc/article/view/8782/8869>
7. Міністерство соціальної політики України. (2014). *Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги*

14). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0253-14#Text>

8. Інститут проблем виховання НАПН України. (n.d.). *Психосоціальна підтримка сімей у складних життєвих обставинах*. <https://ojs.ipv.org.ua/index.php/journal/article/view/52/52>

9. Центральнотукаїнський державний університет. (n.d.). *Психологічні аспекти підтримки сімей в умовах кризи*. <https://journals.cusu.in.ua/index.php/psychology/article/view/133/120>

10. Лютий, В., & Дуля, А. (n.d.). *Соціальна робота із сім'ями в умовах війни*. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/46011/1/V.Liutyi_A.Dulia_%20FOIDPWCNASFMDC.pdf

11. Дуля, А., Лехолетова, М., & Немцова, О. (2025). *Особливості підтримки сімей у складних життєвих обставинах в умовах війни*. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/54320/1/Dulia_Lekholetova_Niemtsova_2%2815%292025.pdf

12. Херсонський державний університет. (n.d.). *Психологічна підтримка дітей та сімей під час війни*. <https://www.ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4627/4093>

13. Кияниця, З., & Петрочко, Ж. (n.d.). *Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми*. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/21983/1/Z_Kyyanytsya_ZH_Petrochko_SRZVSTD_IL.pdf

14. СОС Дитячі Містечка Україна. (2024). <https://childrights.org.ua/news/praczyuyu-aby-poruch-iz-kozhnoyudytnoyu-buly-dorosli-yaki-yiyi-lyublyat-chuyut-i-pidtrymuyut-olena-kripak-dyrektorka-bokov-bfsos-dytyache-mistechko/>

15. Council of Europe. (n.d.). *Council of Europe*. <https://www.coe.int/en/web/portal/home>

16. Organisation for Economic Co-operation and Development. (n.d.). *OECD*. <https://www.oecd.org>
17. Save the Children. (n.d.). *Save the Children International*. <https://www.savethechildren.net>
18. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. (n.d.). *IFRC*. <https://www.ifrc.org>
19. World Health Organization. (n.d.). *World Health Organization*. <https://www.who.int>
20. UNHCR. (n.d.). *Ukraine situation*. <https://www.unhcr.org/where-we-work/countries/ukraine>
21. Bammidi, D. (2015). *Families in difficult situations*. https://www.researchgate.net/profile/Devi-Bammidi/publication/286777914_Families_in_Difficult_Situations/links/574836af08ae2301b0b97a0a/Families-in-Difficult-Situations.pdf
22. World Bank. (2023). *Ukraine rapid damage and needs assessment*. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099900404112329853>
23. UNICEF Ukraine. (2022). *UNICEF Ukraine*. <https://www.unicef.org/ukraine/>
24. UNESCO. (2023). *Education in emergencies: Ukraine*. <https://www.unesco.org/en/emergencies/education/ukraine>
25. International Organization for Migration. (n.d.). *Ukraine displacement data*. <https://dtm.iom.int/ukraine>
26. ERIC. (2016). *Family support and intervention approaches*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1114299.pdf>
27. Devi Prasad, B. (n.d.). *Families in difficult situations*. <http://www.css.ac.in/download/deviprasad/Article%20No.4.pdf>

28. UNICEF Ukraine. (n.d.). *Support for families with children in Ukraine.* <https://www.unicef.org/ukraine/en/documents/support-for-families-with-children>

29. UNICEF. (2026, February 17). *More than a third of Ukraine's children remain displaced four years into war.* <https://www.unicef.org/press-releases/more-third-ukraines-children-remain-displaced-four-years-war-unicef>

ДОДАТОК

Гайд для напівструктурованого інтерв'ю

Поінформована згода

«Вітаю! Мене звати Марія. Я студентка 4 курсу Національного університету «Києво-Могилянська академія», спеціальність «Соціальна робота». У межах своєї бакалаврської роботи я досліджую діяльність СОС Дитячі Містечка в Україні щодо надання послуг сім'ям і дітям, які опинилися у складних життєвих обставинах, в умовах війни. Ваші відповіді будуть використані лише в узагальненому вигляді для наукового аналізу. Участь у дослідженні є добровільною, Ви можете відмовитися від відповіді на будь-яке питання у будь-який момент.

З Вашого дозволу інтерв'ю буде записано на аудіо для точності аналізу. Конфіденційність гарантована. Чи погоджуєтесь Ви взяти участь в інтерв'ю та дозволяєте аудіозапис?»

Блок 1. Загальна інформація про респондента

1. Яка Ваша посада в організації?
2. Скільки років Ви працюєте в організації?

3. Які основні обов'язки входять до Вашої професійної діяльності?

Блок 2. Сім'ї та їхні потреби

1. Які категорії сімей і дітей найчастіше звертаються по допомогу?

- Чи змінився склад отримувачів послуг після початку повномасштабної війни?

2. Які основні потреби сімей і дітей Ви спостерігаєте у своїй практиці?

- Які з них є найбільш критичними?

3. Чи змінилися потреби сімей після початку повномасштабної війни? Якщо так, то як саме?

Блок 3. Основні напрями діяльності та послуги організації

1. Які основні напрями діяльності СОС Дитячі Містечка в Україні щодо підтримки сімей і дітей?

- Які з них стали найбільш актуальними в умовах повномасштабної війни? Чому?

2. Яким чином організація забезпечує соціальну, психологічну та матеріальну підтримку сімей і дітей?

- Які форми роботи використовуються у Вашій практиці?

3. Яких результатів вдається досягати у роботі з сім'ями та дітьми?

4. Чи співпрацює організація з іншими структурами та установами?

- Як міжвідомча взаємодія впливає на якість надання послуг?

Блок 4. Особливості діяльності в умовах повномасштабної війни

1. Як повномасштабна війна вплинула на діяльність організації?
2. Як змінилися запити та потреби сімей після 2022 року?
3. Які нові категорії сімей з'явилися серед отримувачів послуг?
4. Чи змінилися підходи до роботи порівняно з довоєнним періодом? Якщо так, то як саме?
5. Які основні виклики виникають у роботі з сім'ями сьогодні?

Завершення інтерв'ю

Дякую Вам за приділений час і відповіді. Ваша інформація є дуже важливою для мого дослідження.

Якщо Ви не заперечуєте, я можу надіслати Вам узагальнені результати дослідження після його завершення. Чи буде зручно залишити контактний email?

ДОДАТОК

Зразок таблиці «Використання ІІІ при підготовці кваліфікаційної роботи»

№ п/п	Назва використаного застосунку або моделі ІІІ	Мета використання	Обсяг використання (конкретні розділи)	Опис методики формування контенту	Опис редагування або верифікації
1	ChatGPT	Пошук джерел з теми дослідження; уточнення термінології; формування та оформлення списку використаних джерел.	Розділ 1, список використаних джерел.	Формування запитів до ІІІ для уточнення нормативно- правових актів, матеріалів міжнародних організацій та підходів у сфері соціальної роботи.	Перевірка всіх джерел за першоджерелами; уточнення назв документів і коректності посилань.

